

ОСНОВНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ НА ТЕРИТОРІЇ ЗАХІДНОГО ПОЛІССЯ

Ніколаєв К.Д., науковий співробітник

Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

Проведено оцінку стану та визначено перспективи, основні напрями розвитку сільського туризму на території Західного Полісся України. Встановлено основні аспекти соціально-економічної ефективності розвитку сільського туризму, доведено економічні перспективи та прибутковість від його організації та необхідність розвитку екологічного менеджменту.

Ключові слова: сільський туризм, екологізація, екологічний менеджмент, економічна ефективність, соціально-економічна ефективність.

Територія Західного Полісся є однією із потенційних та перспективних для розвитку сільського туризму, що пояснюється унікальністю довкілля регіону та наявністю необхідних умов для його організації. В першу чергу це: значні природні ресурси сільської місцевості; багатий житловий фонд сільських регіонів; чудові природні ландшафти і кліматичні умови; унікальна історико-етнографічна спадщина сільських територій Західного Полісся, з їх звичаями, побутом, обрядами та культурою. Розвиток цього виду туризму зможе стати дієвим механізмом на шляху до збалансованого розвитку регіону при наявності ефективної системи екологічного менеджменту, яка дозволить вирішити існуючі соціально-економічні та екологічні проблеми регіону.

Мета досліджень - визначення основних перспектив та соціально-економічної ефективності розвитку сільського туризму; встановлення його значення у процесі відродження сільських регіонів Західного Полісся та покращенні їх екологічного та економічного становища.

Матеріали та методика досліджень. У ході досліджень були використані аналітичний, статистичний та математичний методи.

Організація будь-якої туристичної діяльності пов'язана із використанням природних ресурсів та передбачає отримання прибутків від реалізації туристичного продукту чи послуг. У зв'язку з цим виникає ряд проблем екологічного характеру, що виникають внаслідок активного його розвитку, а саме: забруднення основних компонентів довкілля (атмосфера, гідросфера та ґрунти); виснаження та деградація природних ландшафтів; зниження чисельності популяцій рослин та тварин,; часткова втрата біорізноманітності та порушення стану природних екосистем.

Потрібно знайти свого роду компроміс між збереженням якісного екологічного стану довкілля та розвитком туристичної діяльності з отриманням значних економічних прибутків.

Одним із шляхів вирішення цих протиріч може стати розвиток екологічного менеджменту та розбудова сільського туризму, який будучи екологічно орієнтованим, покликаний не лише сприяти покращенню екологічного стану довкілля, але й вирішувати існуючі соціально-економічні проблеми того чи іншого регіону держави. Перш за все це стосується сільських районів, які нині є мало або частково розвиненими (зважаючи на низький рівень розвитку аграрного сектора не лише в межах Західного Полісся, а й України в цілому) [1]. Т

Активізація туристичної діяльності на селі зможе покращити його економічний розвиток та підвищити рівень економічної дохідності самих селян за рахунок створення додаткових робочих місць; розширення спектра зайнятості селян; активної реалізації на місці (в межах сільських садіб) продуктів особистого селянського господарства; надання послуг з прийому та проживання туристів; облаштування туристичних маршрутів та надання платних екскурсійних послуг; облаштування та експлуатації стоянок для туристів / туристичних груп; транспортного обслуговування туристів (зустріч на вокзалі, організація екскурсій на транспорті господаря тощо); егерської діяльності (полювання, аматорське та спортивне рибальство); надання послуг з прокату спортивного туристичного спорядження; кулінарних послуг, виробництва та реалізації туристам екологічно чистих продуктів харчування; товарів народних промислів; проведення «Наукові доповіді НУБіП» 2011-6 (28) http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Nd/2011_6/11nk.pdf

культурно-розважальних заходів з урахуванням історико-етнографічної спадщини (анімації); роботи гідів чи екскурсоводів (з числа місцевих жителів, які мають відповідну освіту).

Вплив сільського туризму на розвиток сільських територій Західного Полісся має бути комплексним, сприяти розширенню спектра надання послуг, стимулювати благоустрій сіл та збільшувати доходи сільських жителів [2]. Завдяки розвитку сільського туризму на селі з'являються відносно нові види діяльності, а саме: облаштування та організація туристичних маршрутів, стоянок для туристів, робота екскурсоводів, транспортне обслуговування туристів, єгерська діяльність, прокат спорядження та кулінарні послуги. Великої популярності в Західному Поліссі може набути розвиток народних (сільських) промислів (гончарство, лозоплетіння, вишивка тощо). В процесі організації сільського туризму суттєво підвищується і рівень культурного розвитку селян та їх екологічної свідомості, без чого організація екологічно безпечної туристичної діяльності буде неможливою.

Проте нині в Україні і на території Західного Полісся зокрема, існують перешкоди, що суттєво ускладнюють процес розвитку сільського туризму. Основними з них є відсутність дієвої системи екологічного менеджменту туризму, регіональних програм з розвитку сільського туризму; низька активність і культура сільських жителів щодо організації власного бізнесу; відсутність досвіду організації певного виду туристичної діяльності як у селян, так і у місцевого керівництва; низька якість і комфортність житлового фонду та транспортної інфраструктури.

Увівши в практику систему ефективного екологічного менеджменту можливо буде досягнути значних економічних прибутків від організації туристичної діяльності на селі шляхом розробки цікавих, відносно нових та екологічно безпечних туристичних продуктів (екотури, екостежки, екоекскурсії, змістові екотуристичні програми, семінари тощо), які будуть охоплювати широкий спектр послуг та будуть екологічно безпечними для довкілля.

Системи екологічного менеджменту туризму має базувати на таких принципах: орієнтації на екологічну свідомість туристів та організаторів туристичної діяльності; економічній результативності та прибутковості галузі; своєчасному та ефективному вирішенні та запобіганні екологічних негараздів; відповідальності за економічні наслідки управлінської діяльності. Тому для керівництва місцевого і регіонального рівня, заповідного фонду, хазяїв агросадиб вкрай необхідно організувати курси екологічного менеджменту.

Не зважаючи на існуючі перешкоди, сільський туризм все ж таки хоч і повільно, але починає розвиватись у межах Волинської та Рівненської областей. Станом на 2010-2011 роки (за матеріалами www.voladm.gov.ua та www.tourism.rv.gov.ua) у Волинській області уже функціонує понад 130 агросадиб, а у Рівненській – понад 80, що свідчить про актуальність та перспективність туристичної діяльності як для жителів сіл, так і для окремих районів області.

Динаміка розвитку сільського туризму у Волинській області
за період 2005-2010 р.р.

Рік	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Кількість агросадиб	10	20	42	75	115	130

Динаміка розвитку сільського туризму в Рівненській області
за період 2005 -2009 р.р.

Рік	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Кількість агросадиб	5	11	27	42	80	85

Організація сільського туризму стимулюватиме розвиток інфраструктури та інших послуг у межах областей, що підвищить привабливість місцевості, сприятиме розвитку шляхів транспортного сполучення, енерго-, тепло-,

водопостачання, зв'язку, торгівлі, прибирання сміття тощо, але це все розвивається тільки тоді, коли є економічна ефективність.

Економічна ефективність сільського туризму базується на одержанні певного прибутку від проведення діяльності в цій сфері. Прямий економічний ефект від його розвитку є результатом витрат туриста на надання в межах діючого сільського господарства послуг, товарів та продуктів, додаткових послуг (екскурсії, поїздки тощо), а також витрат на покращення та стабілізацію екологічної ситуації в регіоні. Гроші, витрачені туристами в місці перебування, створюють дохід, який призводить до ланцюгової реакції: витрати - доходи - витрати - доходи і т.д.

Система економічних показників розвитку сільського туризму складається: з обсягу туристського потоку (кількість відпочиваючих у певній агросадибі); величини туристичних витрат та економічних затрат на охорону НПС; стану і розвиток матеріально-технічної бази сільського господарства; фінансово-економічної діяльності; чисельності іноземних туристів[3]. До показників, що характеризують об'єм туристичного потоку в сільську місцевість належать: загальна кількість туристів, кількість туроднів (ночівель, ліжко-днів), середньомісячна кількість туроднів.

Загальна кількість туристів, задіяних у сільському туризмі, вимірюється кількістю людей, що взяли участь у певному виді туризму. Цей показник характеризує масштаби та обсяги сільського населення задіяного в туристичних заходах та визначається шляхом підсумовування кількості туристів за певний період, прийнятих на обслуговування.

Кількість туроднів вимірюється в людино-днях і визначається множенням загальної кількості туристів на середню тривалість (в днях) перебування одного туриста в агросадибі [3]:

$$D = Ч \times t_{cp},$$

де D – кількість туроднів; $Ч$ – кількість туристів, чел.; t_{cp} – середня тривалість перебування одного туриста в певній агросадибі.

Результати досліджень. Соціально-економічну вигоду від розвитку сільського туризму було визначено для Шацького та Березнівського районів Волинської та Рівненської областей, що найбільш задіяні в сфері сільського туризму.

На території Шацького району, який є активним центром розвитку сільського туризму на Волині, функціонує 62 агросадиби. В середньому кожна з них може розмістити не більше 10 чоловік одночасно. Отже, послуги з сільського туризму можуть одержати (при максимальній туристичній насиченості) 620 осіб, а при мінімальній - 310. Середня тривалість їх перебування становить від 8 до 14 днів. Кількість туроднів у цьому випадку буде:

$$D = 620 \times 12 = 7440 \text{ людино-днів}$$

Величина сумарних туристичних витрат P у цьому регіоні буде визначатись так:

$$P_{\text{сум}} = D \times P_{\text{ср.}}$$

де D – кількість туроднів; $P_{\text{ср}}$ – витрати на одного туриста.

Якщо в середньому один турист витрачає за період відпочинку (10-14 днів) в Шацькому районі 800 гривень, то прогнозована сумарна кількість туристичних витрат складатиме:

$$P_{\text{сум}} = 7440 \times 800 = 5952000 \text{ гривень}$$

Такі ж розрахунки провели і для Березнівського району Рівненської області, в якому вже функціонує 10 агросадиб. У середньому кожна з них може розмістити не більше 8 чоловік одночасно. Середня тривалість перебування становить від 3 до 7 днів. Кількість туроднів у цьому випадку буде становити:

$$D = 80 \times 5 = 400 \text{ людино-днів}$$

Якщо в середньому один турист витрачає за період відпочинку в Березнівському районі 300 гривень, то сумарна кількість туристичних витрат складатиме:

$$P_{\text{сум}} = 400 \times 300 = 120000 \text{ гривень}$$

Матеріально-технічна база є основою розвитку сільського туризму, тому що створює необхідні умови для обслуговування туристів з наданням широкого спектра послуг (розміщення, харчування, переміщення, екскурсії тощо).

Вона складається з: агросадиби, закладів торгівлі, автотранспортних підприємств, пунктів прокату туристичного спорядження тощо. Показниками, що характеризують стан і розвиток матеріально-технічної бази сільського туризму та визначають її потужність можна вважати саме ліжковий фонд окремої агросадиби.

Потужність ліжкового фонду визначється:

$$M_k = K_r \times 365 + K_c \times t_c,$$

де M_k — загальна кількість ліжко-місць; K_r — кількість ліжко-місць цілорічного використання; K_c — число ліжко-місць сезонного використання, од.; t_c — кількість днів сезонного використання.

Проведемо розрахунки потужності ліжкового фонду Шацького та Березнівського районів.

Шацький район. В середньому у кожній з існуючих (62) агросадиб цілорічно використовується 4 ліжко-місця. Виходячи з цього

$$K_r = 62 \times 4 = 248 \text{ ліжко-місць цілорічного використання.}$$

Максимальна наповненість агросадиб спостерігається саме в туристичний сезон і становить:

$$K_c = 62 \times 10 = 620 \text{ ліжко-місць за сезон.}$$

Туристичний сезон в межах Шацького району триває у середньому 75 днів. Отже, потужність ліжкового фонду буде становити:

$$M_k = (248 \times 365) + (620 \times 75) = 137020 \text{ ліжко-місць.}$$

Березнівський район. В середньому у кожній з існуючих (10) агросадиб цілорічно використовується 2 ліжко-місця. Виходячи з цього

$$K_r = 10 \times 2 = 20 \text{ ліжко-місць цілорічного використання.}$$

Максимальна наповненість агросадиб спостерігається саме у туристичний сезон і становить:

$$K_c = 10 \times 8 = 80 \text{ ліжка} - \text{місце за сезон.}$$

Туристичний сезон в межах Березнівського району триває у середньому 60 днів. Отже, потужність ліжкового фонду буде становити:

$$M_k = (20 \times 365) + (80 \times 60) = 12100 \text{ ліжка} - \text{місце.}$$

Проведені дослідження та вище наведені розрахунки свідчать про значні економічні перспективи та прибутковість розвитку сільського туризму на території Західного Полісся, чистий економічний прибуток не розраховували, так як ціни на продукти харчування та енергоносії різні.

Висновки. Результати досліджень та розрахунків свідчать про значну економічну перспективність сільського туризму та його важливість для соціально-економічного і екологічного розвитку сільських територій Західного Полісся.

При правильній організації екологічного менеджменту, сільський туризм дозволить змінити економічне становище селян, зменшити рівень безробіття на селі та розширити спектр зайнятості сільського населення (особливо молоді), покращити благоустрій сільських садиб, вулиць сіл і мережі транспортних шляхів регіону, а також підвищити культурно-освітній рівень селян та рівень їх екологічної свідомості.

Для популяризації та активізації сільського туризму на території Західного Полісся необхідно в межах обласних, районних та селищних адміністрацій прийняти ряд управлінських рішень щодо стимулювання та заохочування сільських жителів до активної участі у розвитку даного виду туристичної діяльності.

Список літератури

1. Костриця М.М. Сільський туризм: теорія, методологія, практика: Монографія / М.М. Костриця [за наук. Керівництвом і ред. проф. Є.І. Ходаківського, проф. Ю.С. Цал-Цалка]. – Житомир : ЖДТУ, 2006. – 196 с.

2. Биркович В. І. Сільський зелений туризм – пріоритет розвитку туристичної галузі України / В.І. Биркович // Стратегічні пріоритети. Науково-аналітичний щоквартальний збірник, 2008. - №1 (6). - С. 138-143.
3. Яковлєв Г.А. Економіка і статистика туризму. Навчальний посібник / Г.А. Яковлєв. - М. : РДЛ, 2002. – С.45-55.
4. Ніколаєв К.Д. Підходи до організації та забезпечення еколого-орієнтованої туристичної діяльності на території Шацького НПП. – Збалансований (сталій) розвиток України – пріоритет національної політики: матеріали Всеукраїнської наукової екологічної конференції. – К.: Центр екологічної освіти та інформації, 2010. – С. 107 – 112.

Николаев К.Д. ОСНОВНЫЕ АСПЕКТЫ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКОГО ТУРИЗМА НА ТЕРРИТОРИИ ЗАПАДНОГО ПОЛЕСЬЯ

Проведенна оцінка состояния, определены перспективы и главные направления развития сельского туризма на территории Западного Полесья Украины. Определенно главные аспекты социально-экономической эффективности развития сельского туризма, доказано экономические перспективы и прибыльность его организации.

Ключевые слова: сільський туризм, екологізація, економічна ефективність, соціально-економічна ефективність.

Nikolaev K.D. THE MAIN ASPECTS OF SOCIAL-ECONOMICAL EFFECTIVENESS OF RURAL TOURISM DEVELOPMENT ON THE TERRITORY OF WESTERN (ZAKHIDNOHO) POLISSIA

In the given article was made the evaluation of condition and defined perspectives, the main directions of rural tourism development on the territory of Western (Zakhidnoho) Polissia of Ukraine. Were established the main aspects of social-economical effectiveness of rural tourism development, were improved economical perspectives and efficiency from the kind its organization.

Key words: rural tourism, ecologization, economical perspectives, social-economical effectiveness.

